

سوره مبارکه انسان

جلسه چهارم

اِنَّمَا نُنْعِمُكُمْ لَوْجَهَ اللّٰهِ لَا تُرِيْدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَّ لَا شُكُورًا (۹)

ترجمه:

ما شما را فقط به خاطر خدا اطعام می کنیم و هیچ پاداش و تشکری از شما نمی خواهیم.

در این آیه چهارمین ویژگی ابرار مطرح می شود که اخلاص است زیرا آن ها میگویند ما شما را فقط به خاطر خدا اطعام می کنیم نه پاداش از شما می خواهیم و نه توقع تشکر از شما داریم. این ویژگی ابرار، منحصر به مسئله اطعام نیست بلکه تمام اعمالشان مخلصانه و به جهت ذات پاک خداوند است.

آیه تصریح دارد بر اینکه در اسلام ارزش عمل به خلوص نیت است و این خلوص چنان در اهل بیت "علیهم السلام" به کمال رسیده است که حتی آیه با کلمه "قل" نازل نمی شود تا فاصله ای بین عمل و حال خداجویانه آن ها نیاندازد. یعنی حال دائمی ما اطعام به جهت ذات الهی است و این اطعام تمام ابعاد جامعه اسلامی را فرا میگیرد. "لَوْجَه اللّٰهِ" یعنی علت این اطعام عشق به خداست که بالاترین درجه خلوص است.

قرب به خدا در عبادت سه درجه دارد :

۱. قربة الی الله: به جهت نزدیکی و قرب به خدا.

۲. ابتغاء مرضات الله: به جهت طلب رضای خدا.

۳. لوجه الله: فقط به جهت عشق به ذات الهی که بالاترین درجه است و در این اطعام وجهُ الهی انتظار پاداش و تشکر نمی رود .

ساقی به نور باده برافروز جام ما مطرب بگو که کار جهان شد به کام ما
ما در پیاله عکس رخ یار دیده ایم ای بی خبر ز لذت شرب مدام ما
هرگز نمیرد آنکه دلش زنده شد به عشق ثبت است در جریده عالم دوام ما
مسئله اطعام نه تنها در این آیه، بلکه در بسیاری از آیات قرآن بر آن تاکید شده است و نشان‌دهنده این است که این کار در پیشگاه خداوند محبوبیت خاصی دارد.

این چنین است که با نگاهی به دنیای امروز، اهمیت این دستور اسلامی کاملاً روشن می شود که طبق اخبار منتشر شده هر سال در بعضی از مناطق دنیا میلیون‌ها نفر از گرسنگی می‌میرند در حالیکه در بعضی مناطق دیگر دنیا مقدار بسیار زیادی غذای اضافی به زباله‌ها می‌ریزند و این مسئله، نشانگر دوری دنیای امروزی از موازین اخلاقی می‌باشد.

غیر از آیات در روایات بسیاری نیز بر اتفاق تاکید شده است .
به عنوان نمونه حدیثی از پیامبر اکرم "صلی الله علیه و آله" نقل شده است که فرمودند:
مَنْ أَطْعَمَ ثَلَاثَةَ نَفَرٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَطْعَمَهُ اللَّهُ مِنْ ثَلَاثِ جَنَّاتٍ فِي مَلَكُوتِ السَّمَوَاتِ ، هر کس سه نفر از مسلمانان را اطعام کند خداوند به او سه باغ بهشت در ملکوت آسمان‌ها خواهد داد.^۱

إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا (۱۰)

ترجمه:

ما از پروردگارمان می ترسیم در آن روزی که عبوس و غمگین و سخت است .

^۱ اصول کافی، جلد دوم، باب اطعام المؤمن، حدیث ۳. به نقل از تفسیر نمونه، ج ۲۵، ص ۳۵۸.

"عبوس" به معنای چهره در هم کشیده است و "قمطیر" روزی که بدخیم است و تمام سختی‌ها در آن جمع شده است.

عبوس و قمطیر صفت برای شخص است نه زمان و مکان ولی به جهت وضع وحشتناک آن روز صفت برای روز قرار داده شده گویا از شدت سختی روز هم عبوس و در هم است.^۱

پنجمین ویژگی ابرار ترس از پروردگارشان در آن روز سخت و عبوس است. نکته قابل توجه اینکه در دومین ویژگی از اوصاف پنجگانه ابرار و پنجمین ویژگی مسئله خوف مطرح می‌شود. با این تفاوت که در اولی خوف از روز قیامت و گسترده‌گی شرّ آن روز است و در دومی خوف از پروردگار در آن روز است؛ که اشاره دارد به اینکه ابرار و رهروان راه حق نه تنها امیدی به غیر خدا ندارند، ترسی هم از غیر خدا ندارند و این خوف در مقام عمل است؛ چون حساب بنده با خداست و بندگی لازمه لاینفک انسان است. انسان به هر درجه‌ای از کمال برسد حتی اگر به مقام عصمت و بی‌گناهی هم برسد باز هم بنده است و بنده ممکن نیست از خوف پروردگارش تهی باشد.

با اینکه در سوره یونس خداوند می‌فرماید: "أَلَا أُنْزِلُ إِلَيْكَ الْوَحْيَ يَا يُونُسَ" (آیا من وحی را به تو نازل نمی‌کنم ای یونس)، آگاه باش که اولیاء و خوبان درگاه الهی خوف و حزنی ندارند". البته این یک بشارت است که خداوند به ایشان می‌دهد و گرنه انسان هر قدر به کمال بالاتر برسد با مشاهده عظمت و جلال الهی به درجات بالاتری از خوف ارتقاء پیدا میکند. به همین جهت بلافاصله آیه بعد این گونه نازل می‌شود که خداوند آنها را از شرّ و فتنه آن روز حفظ میکند و به آنان روی خندان و دل شادمان عطا می‌فرماید.

فَوَقَاهُمُ اللَّهُ شَرَّ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَلَقَّاهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا (۱۱)

ترجمه:

پس خداوند از شرّ و فتنه آن روز آنها را حفظ می‌کند و به آنها روی خندان و دل شادمان عطا می‌فرماید.

^۱ صنعت ادبی تشخیص به کار گرفته شده است.

آیه با صراحت می گوید: اهل بیت "علیهم السلام" و رهروان آنها از خطرات روز قیامت در امان هستند، چون اهل ایمانند و معنای کلمه ایمان یعنی به امن رسیدن، و مؤمن در دنیا و آخرت در امنیت است.

هیچ پیامی آرمانی تر و جاودانی تر از پیام قرآن نیست که می فرماید: "قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ"، مومنان رستگار شدند^۱ آرمانی است چون همه به دنبال سعادتند و جاودانیست، چون ایمان سعادت همیشگی را تضمین می کند.

ریشه کلمه "أَفْلَحَ" فلاح است و فلاحه نیز از همین ریشه است و به معنای کشاورزی است. بنابراین آیه اشاره دارد به اینکه مومن همه استعداد های خدادادی خود را که مانند بذر در وجود او به ودیعت گذاشته شده است شکوفا می کند و در نتیجه به سعادت و رستگاری می رسد.

کلمه "نضره" در آیه به معنای شادمانی ظاهر است که در صورت هویدا است و کلمه "سرور" به معنای نشاط درونی و شادمانی دل است.

آیه می فرماید: ما مؤمنان را از سرور روز قیامت حفظ میکنیم در حالی که تمام ابعاد وجود آنها پر از شادی و سرور است.

به کاربردن افعال ماضی در آیه در صورتی که هنوز روز قیامت نیامده دلالت بر قطعیت این مسئله دارد، مانند "وَقَى، لَقَى"

و جزَاهُم بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً و حریراً (۱۲)

ترجمه:

خداوند در برابر شکیبائی آنها بهشت و لباس های بهشتی را به آنها پاداش می دهد.

^۱سوره مومن، آیه ۱.

پروردگار عالم بعد از اینکه به نجات ابرار و نیکان از عذاب‌های دردناک روز قیامت در حالیکه سراسر ابعاد وجود آن‌ها پر از شادمانی و سرور است، اشاره نمود در ادامه به شرح نعمت‌های بهشتی می‌پردازد و حداقل پانزده نعمت را در این آیات بر می‌شمرد. نخست از مسکن و لباس بهشتیان سخن می‌گوید، و می‌فرماید: خداوند در برابر صبری که در برابر طاعت و معصیت و مصیبت کردند به آن‌ها بهشت و لباس‌های بهشتی پاداش می‌دهد.

نکته جالب در این آیه این است که خداوند این پاداش را در برابر صبری که کرده‌اند به آن‌ها عطا می‌کند.^۱

سؤالی که در این ارتباط به نظر می‌رسد این است که قرآن کریم که انسان‌ها را به معنویت دعوت میکند، چرا در آیات بسیاری نعمت‌های مادی بهشت را توصیف می‌کند و انسان را برای به‌دست آوردن آن‌ها مشتاق می‌سازد؟

جواب این است که، جامعیت مکتب اسلام حکم می‌کند که تمام خلأهای وجودی انسان‌ها اعم از مادی و معنوی برآورده گردد و هر انسانی در هر مرتبه‌ای که هست به نسبت آن مرتبه بهره‌مند گردد. بهشت جایگاه تأمین نیازهاست و اگر انسانی در مرتبه تأمین نیازهای مادی قرار دارد باید آن نیازها برطرف شود. این است که در این آیات خداوند از نیازهای مادی شروع میکند و تا اوج پیش می‌رود، تا به نسبت مراتب انسان‌ها نیازها برآورده گردد.

^۱ سلام علیکم بما صبرتم، درود بر شما به خاطر صبر و استقامتی که داشتید. سوره رعد، آیه ۲۴.
اَتَىٰ جَزَائَهُمَ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا وَ انْهَمُ هُمُ الْفَائِزُونَ، من امروز آن‌ها را به خاطر صبر و استقامتشان پاداش دادم آنها پیروز و رستگارانند.